

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA REPUBLIKE HRVATSKE

Preobraženska 4/I, 10000 Zagreb, +385 1 48 48 100, e-mail: ravnopravnost@prs.hr, web: <http://www.prs.hr>, facebook: [Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH](#)

Učinkovitost procesuiranja: zaštita žrtava i kažnjavanje u slučajevima spolne diskriminacije
Nebojša Paunović, pravni savjetnik Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH

Ovaj je seminar financiran u okviru „Programa za prava, jednakost i građanstvo za razdoblje 2014. – 2020.“ Europske komisije.

PRAVOBRANITELJSKE INSTITUCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

4 NEOVISNE PRAVOBRANITELJSKE INSTITUCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ:

- PUČKI/A PRAVOBRANITELJ/ICA
 - PRAVOBRANITELJ/ICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM
 - PRAVOBRANITELJ/ICA ZA DJECU
- PRAVOBRANITELJ/ICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA REPUBLIKE HRVATSKE

Neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije na temelju sljedećih diskriminacijskih osnova:

Spol / Rod

Obiteljski i bračni status

Trudnoća i majčinstvo

Spolna orijentacija

Rodni identitet

PODRUČJA DISKRIMINACIJE:

- Rad i zapošljavanje
- Obitelj (obiteljsko nasilje)
- Spolne i rodne manjine
- Obrazovanje
- Mediji
- Politička participacija
- Reproductivno zdravlje
- Pristup robama i uslugama

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA REPUBLIKE HRVATSKE

Imenuje ju Hrvatski sabor na prijedlog Vlade na mandat od 8 godina

- **Nadgleda** provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih zakona i propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova.
- **Izvještava** Hrvatski sabor najmanje jednom godišnje.

Godišnja izvješća sadrže:

- Pritužbe i statistiku
- Istraživanja i analize
- Opise slučajeva
- Inicijative za izmjenu zakona
- Sve aktivnosti pravobraniteljice
- Upozorenja, preporuke, sugestije
- Javne kampanje

ULOGA I NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica:

1. **zaprima prijave** svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova,
2. **pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama** koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka,
3. **poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava** do pokretanja sudskog spora,
4. uz pristanak stranaka **provodi postupak mirenja** uz mogućnost sklapanja izvan sudske nagodbe,
5. **prikuplja i analizira statističke podatke** o slučajevima spolne diskriminacije,
6. **provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji**, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

ULOGA I NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica je ovlaštena postupati u slučajevima diskriminacije na temelju:

- Spola/Roda (uključujući obiteljsko nasilje i nasilje prema ženama, spolno uznemiravanje, trudnoća i majčinstvo);
- Bračni status;
- Obiteljski status;
- Spolna orijentacija;
- Rodni identitet.

ULOGA I NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica je ovlaštena postupati u slučajevima spolne diskriminacije u svim područjima života u kojima se ista pojavljuje, a posebice:

- ▣ **Područje rada i zapošljavanja (2/3 svih pritužbi)**
 - Spolno uznemiravanje i uznemiravanje
 - Spolna i rodna diskriminacija u području zapošljavanja i rada
- ▣ **Obitelj (1/3 svih pritužbi)**
 - Obiteljsko nasilje i nasilje prema ženama
 - Nadgleda provedbu Nacionalne strategije za suzbijanje obiteljskog nasilja
 - Nadgleda provedbu i primjenu Protokola o postupanju u slučajevima obiteljskog nasilja
 - Partnersko nasilje
 - Rodiljna i roditeljska skrb
 - Nadgleda primjenu i provedbu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći

ULOGA I NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica je ovlaštena postupati u slučajevima spolne diskriminacije u svim područjima života u kojima se ista pojavljuje, a posebice:

- ▣ **Rodne i spolne manjine (LGBT)**
- ▣ **Obrazovanje**
 - Analize participacije žena i muškaraca na različitim obrazovnim razinama
 - Analize tekstova školskih udžbenika
- ▣ **Mediji** (analize medijskih sadržaja)
- ▣ **Zdravlje – reproduktivna prava**
- ▣ **Politička participacija** – nadgledanje izbornih procesa u odnosu na spolnu zastupljenost na različitim položajima političke moći i u tijelima koja odlučuju.
- ▣ **Robe i usluge** – nadgledanje provedbe relevantnih EU direktiva i zakonodavstva koje osigurava jednak pristup svim robama i uslugama (javnim i privatnim) bez obzira na spol/rod.

ULOGA I NADLEŽNOSTI PRAVOBRANITELJICE

USVAJANJE PREPORUKA, UPOZORENJA I PRIJEDLOGA PRAVOBRANITELJICE

- PREKO 90 % U
POTPUNOSTI
- MANJE OD 10 %
DJELOMIČNO
- ISPOD 3 %
SE NE USVAJAJU

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I USTAV RH

Hrvatski pravni sustav ugradio je temeljne principe ljudskih prava i ravnopravnosti spolova u svoj Ustav i zakone.

Članak 3. Ustava definira da su sloboda, **jednakost**, nacionalna ravnopravnost i **ravnopravnost spolova**, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav **najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava**.

U vezi s navedenim, članak 14. Ustava propisuje da **svaki** čovjek i građanin u Republici Hrvatskoj ima sva prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, **spolu**, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju **ili drugim osobinama**.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA – ORGANSKI ZAKON

U članku 83. Ustava propisuje se da su organski zakoni oni kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave te da ih Hrvatski sabor donosi većinom glasova svih zastupnika.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA – TEMELJI I ZAŠTITA OD REVIKTIMIZACIJE

Članak 1.

- Ovim se Zakonom utvrđuju **opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske**, te definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Članak 2.

- Nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj ili trpjeti štetne posljedice, uključujući biti tužen ili izložen drugim pravnim postupcima zbog toga što je u dobroj vjeri službeno ili neslužbeno prijavio diskriminaciju**, nazočio diskriminaciji, odbio nalog za diskriminatornim postupanjem, na bilo koji način svjedočio u postupku zaštite od diskriminacije na temelju spola ili na bilo koji drugi način sudjelovao u bilo kojem postupku vođenom povodom diskriminacije na temelju spola ili upozorio javnost na slučaj diskriminacije na temelju spola.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA – OBLICI DISKRIMINACIJE I SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Članak 7.

- (1) Izravna diskriminacija je svako postupanje uvjetovano spolom kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji.
- (2) Neizravna diskriminacija postoji kada neutralna pravna norma, kriteriji ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna.

Članak 8.

- (1) Uznemiravanje i spolno uznemiravanje predstavljaju diskriminaciju u smislu ovoga Zakona.
- (2) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
- (3) Spolno uznemiravanje je svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a posebice ako stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

Međunarodni pravni okvir (EU/UN)

- Konvencija br. 190 o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada iz 2019. („Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work“) – nije ju još ni jedna zemlja potpisala.
- Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulska Konvencija iz 2011.)
- DIREKTIVA 2006/54/EZ EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 5. srpnja 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada.
- Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela.
- Preporuka Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja od 30. travnja 2002.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – PRAVNI OKVIR

Međunarodni pravni okvir (UN/EU)

- ✓ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodne rezolucije;
- ✓ Pekinška deklaracija i Platforma za akciju je usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama, koja je održana 15. septembra 1995. godine;
- ✓ Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979.
- ✓ UN Milenijska Deklaracija iz 2000.
- ✓ UN Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama (DEVAW) iz 1993.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – ANTIDISKRIMINACIJSKI, ORGANSKI ZAKONI

- **1. Zakon o ravnopravnosti spolova u članku 8. propisuje:** (1) Uznemiravanje i spolno uznemiravanje predstavljaju diskriminaciju u smislu ovoga Zakona. (2) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. (3) Spolno uznemiravanje je svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a posebice ako stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
- **2. Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 3. propisuje:** (1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. (2) Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. (3) Na uznemiravanje i spolno uznemiravanje na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ovoga Zakona koje se odnose na diskriminaciju.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – PODRUČJE RADA

- **3. Zakon o radu u članku 134. propisuje:** „(1) Postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja uređuju se posebnim zakonom, kolektivnim ugovorom, sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca ili pravilnikom o radu. (2) **Poslodavac koji zapošljava najmanje dvadeset radnika dužan je imenovati osobu koja je osim njega ovlaštena primiti i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika.** (3) Poslodavac ili osoba iz stavka 2. ovoga članka dužna je, u roku utvrđenom kolektivnim ugovorom, sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca ili pravilnikom o radu, a najkasnije u roku od osam dana od dostave pritužbe, ispitati pritužbu i poduzeti sve potrebne mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja, ako utvrdi da ono postoji.”

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – PODRUČJE OBITELJI

4. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji:

Nasilje u obitelji je:

1. primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda
2. tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci
3. psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost
4. spolno uznemiravanje (**ali nema definicije niti modaliteta počinjenja djela**)
5. ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim приходima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci
6. zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – SANKCIJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Zakon o ravnopravnosti spolova – sudska zaštita po privatnoj tužbi i teret dokaza (problem – sporost i neiskustvo sudova):

ČLANAK 30.

- (1) Svatko tko smatra da mu je na temelju diskriminacije iz članka 6. 7. i 8. ovoga Zakona povrijeđeno neko pravo može podnijeti tužbu redovnom sudu opće nadležnosti.
- (2) U slučajevima diskriminacije iz članka 6., 7. i 8. ovoga Zakona osoba koja se smatra oštećenom može zahtijevati naknadu štete po propisima obveznog prava o odgovornosti za štetu.
- (3) U slučajevima diskriminacije može se podnijeti i udružna tužba.
- (4) Ako stranka u postupku tvrdi da je povrijeđeno njezino pravo na jednako postupanje **dužna je iznijeti činjenice koje opravdavaju sumnju da je došlo do diskriminacijskog postupanja. U tom slučaju teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije leži na protivnoj stranci.**
- (5) Sudski postupci u slučajevima diskriminacije su žurni.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – SANKCIJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Zakon o ravnopravnosti spolova – prekršajna zaštita po službenoj dužnosti (ali problem – nepostojanje jasnih odredbi oko ovlaštenog tužitelja):

ČLANAK 31.

- (1) Tko s ciljem prouzročenja straha drugoga ili stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na temelju razlike u spolu, bračnom ili obiteljskom statusu, ili spolnoj orijentaciji povrijedi njegovo dostojanstvo, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 5.000,00 do 30.000,00 kuna.
- (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka odgovorna osoba u pravnoj osobi, državnom tijelu i tijelu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.
- (3) Za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka koji počini obrtnik ili osoba koja obavlja drugu samostalnu djelatnost u vezi s obrtom ili djelatnošću koju obavlja, kaznit će se novčanom kaznom od 10.000,00 do 200.000,00 kuna.
- (4) Za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka pravna osoba kaznit će se novčanom kaznom od 30.000,00 do 300.000,00 kuna.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – SANKCIJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Zakon o ravnopravnosti spolova – prekršajna zaštita po službenoj dužnosti (ali problem – nepostojanje jasnih odredbi oko ovlaštenog tužitelja):

ČLANAK 32.

- (1) Tko s ciljem prouzročenja straha drugoga ili stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja radnjama spolne naravi povrijedi njegovo dostojanstvo, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 5.000,00 do 40.000,00 kuna.
- (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka odgovorna osoba u pravnoj osobi, državnom tijelu i tijelu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.
- (3) Za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka obrtnik i osoba koja obavlja drugu samostalnu djelatnost kaznit će se novčanom kaznom od 10.000,00 do 250.000,00 kuna.
- (4) Za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka pravna osoba kaznit će se novčanom kaznom od 30.000,00 do 350.000,00 kuna.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – SANKCIJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Zakon o ravnopravnosti spolova – prekršajna zaštita po službenoj dužnosti (ali problem – nepostojanje jasnih odredbi oko ovlaštenog tužitelja):

ČLANAK 33.

- (1) Tko s namjerom dovede u nepovoljniji položaj osobu koja je u dobroj vjeri prijavila diskriminaciju ili na bilo koji način sudjelovala u postupku zbog diskriminacije sukladno odredbama ovoga Zakona, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00 do 20.000,00 kuna.
- (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se za prekršaj tko s namjerom dovede u nepovoljniji položaj osobu koja je nazočila diskriminaciji ili koja je odbila nalog za diskriminatornim postupanjem.
- (3) Za pokušaj iz stavka 1. i 2. ovoga članka počinitelj će se kazniti.
- (4) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se za prekršaj iz stavka 1. ovoga članka odgovorna osoba u pravnoj osobi, državnom tijelu i tijelu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.
- (5) Za prekršaj iz stavka 1. i 2. ovoga članka obrtnik i osoba koja obavlja drugu samostalnu djelatnost kaznit će se novčanom kaznom od 5.000,00 do 150.000,00 kuna.
- (6) Za prekršaj iz stavka 1. i 2. ovoga članka pravna osoba kaznit će se novčanom kaznom od 20.000,00 do 200.000,00 kuna.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJA, UVJETI ZA PROGON I PROBLEMI U PRAKSI

Nije svako ponašanje spolne prirode ili ono koje je uvjetovano spolom nužno odmah i spolno uznemiravanje. Naime, da bi se određeno ponašanje kvalificiralo kao spolno uznemiravanje, moraju kumulativno biti ispunjena tri uvjeta:

- 1) ponašanje mora biti **neželjeno** od strane osobe prema kojoj je usmjereno;
- 2) mora biti **uvjetovano spolom ili spolne prirode**;
- 3) mora biti takvo da **vrijeđa dostojanstvo žrtve i stvara neugodno, neprijateljsko ili uvredljivo okruženje** (ukoliko se radi o kaznenom djelu mora biti ispunjen i četvrti uvjet – mora postojati odnos nadređenosti ili zavisnosti, tj posebne ranjivosti žrtve u odnosu na počinitelja).

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJA, UVJETI ZA PROGON I PROBLEMI U PRAKSI

Pokazalo se u praksi da ovakav zakonodavni okvir ne nudi dovoljnu razinu zaštite i to iz više razloga:

1. Prvo, **više zakona i propisa sadrži istu ili vrlo sličnu definiciju** spolnog uznemiravanja dok su razine kažnjavanja i sankcioniranja štetnog ponašanja različite. U nekim zakonima djelo je kažnjivo iako uopće nema definicije (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji).
2. Nadalje, u nekim zakonima **nisu jasno određeni ovlašteni tužitelji** (npr. u Zakonu o ravnopravnosti spolova), pa tako uglavnom izostaje učinkovito i odvratajuće sankcioniranje počinitelja.
3. I kao treće, možda i najvažnije, **pravosudna praksa nije rodno osjetljiva, suci i sutkinje nisu dovoljno educirani** za provođenje ovih postupaka pa se posljedično zakone uglavnom tumači ili doslovno, odnosno gramatički, bez razumijevanja duha određenog normativnog rješenja i bez osiguranja potrebne zaštite žrtve, tako da nije rijedak slučaj da predmeti završe i u korist počinitelja.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

PREKRŠAJNO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJA, UVJETI ZA PROGON I PROBLEMI U PRAKSI

S druge strane, sudska zaštita putem privatne tužbe žrtve protiv poslodavca koji nije otklonio protupravno i diskriminatorno ponašanje, a sukladno čl.17. Zakona o suzbijanju diskriminacije, odnosno čl.30. Zakona o ravnopravnosti spolova, pokazuje se kao **prespora opcija s vrlo neizvjesnim ishodom za žrtvu.**

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Kazneni zakon, članak 156. – SPOLNO UZNEMIRAVANJE

(1) Tko spolno uznemirava drugu **osobu kojoj je nadređen ili koja se prema njemu nalazi u odnosu zavisnosti** ili koja je posebno ranjiva zbog dobi, bolesti, invaliditeta, ovisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine **(zadnjim izmjenama podignut maksimum na 2 godine).**

(2) Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka **progoni se po prijedlogu.**

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Kazneni zakon, članak 153. – SILOVANJE (članak 152. – SPOLNI ODNOSAJ BEZ PRISTANKA – BRISAN i uveden princip ne-znači-ne, uporaba sile se teže kažnjava).

- **(1) Tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnosaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju** ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnosaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnosajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do pet godina.**
- **(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.**
- (3) Počinitelj koji je bio u otklonljivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (4) Počinitelj koji je bio u otklonljivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 2. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- **(5) Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnosaj** ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnosaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskoristavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja

Cilj – **uvođenje standardiziranog postupka prema žrtvama** seksualnog nasilja bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike. Standardizirani postupak osigurava jedinstvenu praksu svih nadležnih tijela i institucija u Republici Hrvatskoj te omogućava pružanje kvalitetne, učinkovite zaštite usmjerene prema pomoći i potpori žrtvama.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Zaštita žrtava kroz Kazneni zakon (čl.156), pod uvjetom da između žrtve i počinitelja postoji odnos zavisnosti (ili nadređenosti i podređenosti), tj. ukoliko nadređeni/na spolno uznemirava svog podređenog/nu ili je žrtva posebno ranjiva zbog svoje dobi, bolesti, invaliditeta i dr., sa zapriječenom kaznom do maksimalno 1 godine **pati od devijantne interpretacije ove norme od strane sudske prakse.**

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Sudska praksa je zauzela stajalište da je za počinjenje kaznenog djela spolnog uznemiravanja potrebno **da se radnja kojom se ostvaruju njegova obilježja ponovi.** I taj stav nije sporan.

Međutim, stav i interpretacija nekih sudova da **ponavljanje ne nastupa odmah nakon što je žrtva dala do znanja da joj je ponašanje spolne prirode neželjeno**, a počinitelj je nastavio s istim, **već tek nakon što se radnja prekine i ponovi pod novim okolnostima vremena i mjesta počinjenja, potpuno je neprihvatljiv i za svaku osudu.**

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Pa je tako i predsjednik Vrhovnog suda u predmetu u kojem je sud zauzeo navedeno stajalište, **uputio ispriku svim građanima i građankama zbog takvog stajališta nižeg suda** i oslobađajuće presude koja je nakon toga uslijedila. Iako je posljednjim izmjenama Kaznenog zakona maksimum kažnjavanja podignut na 2 godine, odredba da se djelo goni po prijedlogu oštećene/nog nije dirana.

Slučaj spolnog uznemiravanja policijske službenice od strane nadređenog na jednom graničnom prijelazu RH.

PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE SPOLNOG UZNEMIRAVANJA U RH

KAZNENO ZAKONODAVSTVO – DEFINICIJE, SUDSKA PRAKSA, KAŽNJAVANJE I ZAŠTITA ŽRTAVA

Stajalište je Pravobraniteljice da **kada žrtva prilikom prvog pokušaja spolnog uznemiravanja kaže „ne“, odnosno izrazi svoje protivljenje – neželjenost, svaki daljnji nastavak štetne radnje treba se smatrati ponovljenim spolnim uznemiravanjem** i potrebno ga je kazneno procesuirati ukoliko između žrtve i počinitelja postoji odnos nadređenosti i podređenosti, odnosno zavisnosti. Uz to, Pravobraniteljica smatra da bi sudska trebala ići i u pravcu shvaćanja da i sama kriminalna količina pojedinačne radnje može u stvarnosti imati takvu težinu da opravdava kvalifikaciju događaja kao kaznenog djela spolnog uznemiravanja, nekad čak i bez obzira na odnos zavisnosti između počinitelja i žrtve, kao i to da se ovakva djela trebaju goniti po službenoj dužnosti, a ne na prijedlog žrtve.

PROBLEMI U PRIMJENI PRAVNOG OKVIRA U SLUČAJEVIMA SPOLNOG UZNEMIRAVANJA

SLIČNOSTI I RAZLIKE U ODNOSU NA PROCESUIRANJE SLUČAJEVA RODNO UTEMELJENOG I OBITELJSKOG NASILJA

- **Kronologija i kontekst spolnog uznemiravanja** – za razliku od obiteljskog nasilja, u slučajevima spolnog uznemiravanja vrlo se često u obzir uzima kontekst i kronologija odnosa. No, nažalost, nerijetko na štetu žrtve (kako se ponašala ranije, što je radila, gdje je bila, čim se bavi, da li je i kako „izazivala“ i slično);
- **Sudovi redovno puštaju počinitelje da se brane sa slobode** ovakva praksa vlada i u slučajevima obiteljskog nasilja;
- U slučajevima kada se određuju mjere zaštite, **policija osobe kojima je nametnuta mjera rijetko nadgleda**, uglavnom su u kontaktu sa žrtvom – jednako kao i kod obiteljskog nasilja;

PROBLEMI U PRIMJENI PRAVNOG OKVIRA U SLUČAJEVIMA SPOLNOG UZNEMIRAVANJA

ZAKLJUČNO

- Pokazalo se u praksi da **ovakav zakonodavni okvir ne nudi dovoljnu razinu zaštite** i to iz više razloga:
- 1. Više zakona i propisa sadrži **istu ili vrlo sličnu definiciju spolnog uznemiravanja** dok su razine kažnjavanja i sankcioniranja štetnog ponašanja različite;
- 2. **Nisu jasno određeni ovlašteni tužitelji** (npr. u Zakonu o ravnopravnosti spolova), pa tako uglavnom izostaje učinkovito i odvraćajuće sankcioniranje počinitelja, dok neki zakoni uopće ne nude definiciju i modaliteta počinjenja djela.
- 3. **Pravosudna praksa nije rodno osjetljiva, suci i sutkinje nisu dovoljno educirani** za provođenje ovih postupaka pa se posljedično zakone uglavnom tumači ili doslovno, odnosno gramatički, bez razumijevanja duha određenog normativnog rješenja i bez osiguranja potrebne zaštite žrtve, tako da nije rijedak slučaj da predmeti završe i u korist počinitelja.
- 4. Sudska zaštita putem privatne tužbe žrtve protiv poslodavca koji nije otklonio protupravno i diskriminatorsko ponašanje, a sukladno čl.17. Zakona o suzbijanju diskriminacije, odnosno čl.30. Zakona o ravnopravnosti spolova, pokazuje se kao **prespora opcija s vrlo neizvjesnim ishodom za žrtvu.**

PROBLEMI U PRIMJENI PRAVNOG OKVIRA U SLUČAJEVIMA SPOLNOG UZNEMIRAVANJA

ZAKLJUČNO

5. Navedeni zakonodavni okvir i zaštita koju isti pruža žrtvama, osim što je konfuzan, **izrazito je blagonaklon prema počiniteljima**, kako u smislu zapriječenih kazni, tako i u smislu tumačenja zakonskih definicija, učinkovitosti zaštite i brzine postupanja.

6. Sudska praksa iz godine u godinu bilježi **izrazito niske brojke sudskih postupaka zbog ove vrste diskriminatornog ponašanja prekršajne prirode**, a oni pokrenuti provode se uglavnom bez potrebnog razumijevanja spolne diskriminacije, odnosno senzibiliteta za žrtve. Kada se iz kuta loših zakonodavnih rješenja i praktički nikakve sudske prakse sagleda ovaj problem, postaje jasno zašto se žrtve boje otkrivanja svog identiteta.

RJEŠENJA

EU PROJEKT: PREMA UČINKOVITOJ ZAŠTITI: PROMJENA SUSTAVA ZA BORBU PROTIV NASILJA PREMA ŽENAMA

- Projekt se provodi u suradnji s partnerskom nevladinom organizacijom Ženska soba - Centar za seksualna prava, a pridruženi partneri jesu Pravosudna akademija, Policijska akademija i Hrvatsko novinarsko društvo.
- Projekt je imao za cilj:
 1. Identificirati, empirijski opisati te staviti u fokus javnosti postojeće pravne prakse koje predstavljaju **prepreke za učinkoviti pravni progon i kažnjavanje nasilja prema ženama**;
 2. **Podizanje svijesti o femicidu** i nasilju prema ženama unutar obitelji;
 3. U fokusu je bilo i **zagovaranje efikasnije suradnje među institucijama i ključnim akterima/cama** koji sudjeluju u prevenciji, pravnom progono i kažnjavanju nasilja prema ženama.
 4. Kroz rad s predstavnicima medija i analize medijskih sadržaja nastao je **Medijski kodeks**, vodič za profesionalno i senzibilno izvještavanje o slučajevima nasilja prema ženama.
 5. Kroz projekt osnažila se **institucionalna pomoć i podrška ženama žrtvama nasilja**.

PRIMJERI KONKRETNIH SLUČAJEVA

SLUČAJ SILOVANJA

- Grupa od troje mladih momaka brutalno je silovala mladu djevojku u toaletu jednog noćnog kluba na obali.
- Slučaj je pred sudom završio s 1 godišnjom kaznom zatvora, uvjetno na 5 godina i novčanom kaznom koju je trebao platiti svaki od počinitelja.

PRIMJERI KONKRETNIH SLUČAJEVA

SLUČAJ SPOLNOG UZNEMIRAVANJA MEDICINSKE SESTRE

U predmetu **PRS-01-02/19-11** Pravobraniteljici se obratila jedna medicinska sestra s pritužbom da ju je liječnik za vrijeme operativnog zahvata tretirao diskriminatorno, ponižavajuće i uvredljivo i to na temelju njenog spola, a da je bolnica po njenoj prijavi nije zaštitila. Iz analize pritužbe i očitovanja bolnice koje je Pravobraniteljica zatražila, proizlazilo je kako se liječnik ispričao pritužiteljici zbog određenih izraza, no isto tako je naveo kako smatra da u njegovom ponašanju nije bilo elemenata spolnog uznemiravanja, odnosno bilo kakve namjere ponižavanja ili ugrožavanja pritužiteljice. Iz priloženog očitovanja KBC-a proizlazilo je i to da odgovorne osobe u bolnici kod provođenja postupka zaštite dostojanstva radnice nisu provjeravale navode iz pritužbe s osobama koje su bile prisutne za vrijeme operacije, **već da je na okolnosti iz pritužbe ispitana jedna osoba koja se niti nije nalazila u operacijskoj dvorani u navedeno vrijeme.** Shodno navedenom, Pravobraniteljica je KBC-u izrekla preporuke o potrebi provođenja edukacije djelatnika i djelatnica o navedenim propisima i antidiskriminacijskim jamstvima koja iz njih proizlaze, te je ravnatelju preporučeno da upozori sve osoblje o načinu profesionalnog ophođenja među kolegama i kolegicama – posebice glede ophođenja muškaraca prema ženama, a koje su u znatno većoj mjeri izložene neprofesionalnom, patronizirajućem ili seksističkom odnosu i tretmanu od strane svojih muških kolega, nego što je to slučaj obratno.

PRIMJERI KONKRETNIH SLUČAJEVA

SLUČAJ SPOLNOG UZNEMIRAVANJA I POKUŠAJA SILOVANJA

U predmetu **PRS 01-01/19-13** Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jedne ženske osobe, zaposlene u sindikalnoj strukturi zdravstvenog sustava, koja se požalila kako ravnatelj jednog doma zdravlja **ne želi uručiti otkaz djelatniku koji je u kaznenom postupku pravomoćno osuđen za djela protiv spolnih sloboda, a koja je počinio za vrijeme rada i to na štetu svoje kolegice.** U očitovanju Pravobraniteljici, ravnatelj je svoju odluku o odustanku od uručjenja otkaza obrazlagao pozivajući se na pravnu službu doma zdravlja koji da su mu ukazali kako u konkretnom slučaju nema osnove za izvanredni otkaz ugovora o radu obzirom da je prošlo više od 4 godine od počinjenja kaznenih djela, a da u međuvremenu nisu zaprimljene nove prijave glede nasilničkog ponašanja počinitelja, kao i da se u samoj presudi nigdje ne navodi da je potrebno istome uručiti otkaz, te da je kazna od 10 mjeseci zatvora preinačena u rad za opće dobro. Vezano uz isto Pravobraniteljica je upozorila ravnatelja na st. 9. čl. 134. Zakona o radu u kojem se navodi da ponašanje radnika koje predstavlja uznemiravanje ili spolno uznemiravanje predstavlja povredu obveze iz radnog odnosa te preporučila da se istome uruči otkaz ugovora o radu.

PRIMJERI KONKRETNIH SLUČAJEVA

SLUČAJ SPOLNOG UZNEMIRAVANJA NA POLICIJSKOJ AKADEMIJI

U predmetu **PRS-01-01/19-06** Pravobraniteljica je zaprimila anonimnu prijavu o spolnom uznemiravanju polaznica Policijske akademije od strane dvojice profesora na akademiji, a koje da se odvijalo kroz ucjene i prijetnje polaznicama da će završiti na najgorim radnim mjestima ukoliko ne pristanu na spolne odnose s njima ili obećavanjem boljih pozicija ukoliko pristanu, zatim kroz ocjenjivanje i slično. Iz izvješća i priložene dokumentacije proizlazilo je da je vrlo loša ocjena jednog profesora od strane polaznika Policijske akademije nesporna i to prvenstveno za njegovu neujednačenost u ocjenjivanju kroz period od više generacija polaznika i polaznica akademije, a upravo je pritužba upirala na činjenicu da se spolno uznemiravanje odvijalo kroz ucjene tog profesora preko ocjenjivanja polaznica akademije i kroz njegove 'prijetnje' kako će im kasnije zagorčati život u policijskoj službi. Što se tiče drugog profesora, pritužba da se isti ponašao neprijemno, odnosno pipkao polaznice akademije, Pravobraniteljica je uzela da svoju potvrdu može naći u konkretnoj ali također anonimnoj pritužbi jedne polaznice akademije da joj je isti na čudan način namještao opasac, a koja se o tome požalila psihologinji akademije, a ova sve usmeno prenijela nadređenima. Iz izvješća i dokumentacije proizlazilo je i to da je o svemu i prije anonimne pritužbe koju je zaprimila Pravobraniteljica već održan sastanak na Policijskoj akademiji te da su upravo imenovani profesori već jednom bili upozoreni na svoje ponašanje. Sukladno navedenom, a imajući u vidu činjenicu da bez identiteta žrtava nije lako donijeti utemeljeni zaključak o krivnji službenika na koje se odnosi anonimna pritužba, Pravobraniteljica je bez utvrđivanja spolne diskriminacije, MUP-u **izdala prijedlog o smijeni profesora s njihovim pozicija u akademiji, što je MUP odbio pa je Pravobraniteljica podnijela kaznenu prijavu DORH-u zbog sumnje u počinjenje KD spolnog uznemiravanja iz članka 156. KZ-a s obzirom da je postojao odnos nadređenosti između počinitelja i žrtava.**

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE

- 1) Provesti **edukaciju o spolnom uznemiravanju te o institutu zaštite dostojanstva radnika/ca na svim društvenim razinama**, u državnom i privatnom sektoru (u sustavima državne i javne uprave, među gospodarstvenicima, ali i na području obrazovanja), uključujući sustavnu edukaciju povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca.
- 2) **Osvijestiti problem i njegove posljedice na položaj žena na tržištu rada te slijedom toga i na opću ekonomsku i demografsku situaciju**. Provesti javne kampanje s ciljem edukacije i osvještavanja javnosti o ovom problemu uz pokretanje zakonodavne reforme.
- 3) Provoditi **stalnu i sustavnu edukaciju policije, vojske, državnog odvjetništva i sudova** u smislu senzibilizacije za sve pojavne oblike spolnog i rodno uvjetovanog nasilja.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE

- 5) **Uključiti mušku populaciju u aktivno suzbijanje** ovih (ali i drugih) oblika diskriminacije nad ženama.
- (6) **Obvezati sva poduzeća** kojima je jedini ili većinski osnivač Republika Hrvatska i/ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave **da redovno objavljuju podatke o broju postupaka provedenih povodom zahtjeva za zaštitu dostojanstva na svojim web-stranicama**.
- (7) Ratificirati međunarodnu **Konvenciju br. 190 o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada** („*Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work*“), kojom se državama članicama nalaže poduzimanje niza mjera s ciljem prevencije i sprječavanja rodno utemeljenog nasilja i uznemiravanja u području zapošljavanja i rada, ističući da su žrtve tih oblika nasilja najčešće djevojke i žene.

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Preobraženska 4/I, 10000 Zagreb, +385 1 48 48 100, e-mail: ravnopravnost@prs.hr, web: <http://www.prs.hr>, facebook: [Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH](#)

HVALA NA PAŽNJI

Nebojša Paunović, pravni savjetnik Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH